

носителю мер по недопущению и сокращению чрезмерной рабочей нагрузки на суды от 16.09.1986 г., № R (86) 121 // Российская юстиция. – 1997. – № 7. – С. 8.

11. Рекомендация Комитета Министров государствам-членам относительно управления системой уголовного правосудия от 11.09.1995 г., № R (95) 12 // Организация и деятельность адвокатуры в России / Сост. В. М. Ануфриев, С. Н. Гаврилов. – М. : Юриспруденция, 2001. – 574 с. – С. 310-313.

12. Рекомендация Комитету министров Ради Європи № R (94) 12 щодо незалежності, дієвості та ролі суддів // Вісник Верховного Суду України. – 1997. – № 4(6). – С. 10-11.

13. Рекомендация 12 Комитету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 р., CM/Rec (2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.

14. Організація роботи суду : навч. посіб. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко та ін. ; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. – Х. : Право, 2012. – 256 с.

15. Стрижак А. Судове управління в Україні. Теоретичні основи і правове регулювання: монографія / А. Стрижак. – Ужгород : Патент, 2004. – 120 с.

16. Організація судових та правоохоронних органів : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін. За ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 528 с.

ПОГОРІЛЕЦЬКА А. В.,

старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
(Криворізький факультет Національного університету «Одеська юридична академія»)

УДК 342.5

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОФІЦІЙНУ ІНФОРМАЦІЮ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних і практичних питань забезпечення права громадян на офіційну інформацію в Україні. З'ясовано сутність організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію. Сформульовано авторське визначення організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію.

Ключові слова: право на офіційну інформацію, організаційно-правовий механізм, суб'єкт владних повноважень, засоби забезпечення права громадян на офіційну інформацію.

Статья посвящена исследованию теоретических и практических вопросов обеспечения права граждан на официальную информацию в Украине. Выяснена сущность организационно-правового механизма обеспечения права граждан на официальную информацию. Сформулировано авторское определение организационно-правового механизма обеспечения права граждан на официальную информацию.

Ключевые слова: право на официальную информацию, организационно-правовой механизм, субъект властных полномочий, средства обеспечения права граждан на официальную информацию.

The clause is devoted to consideration of theoretical and practical questions of provision of the right of citizens for the official information in Ukraine. The essence of the organization-legal mechanism of provision of the right of citizens for the official information is found out. Author's determination of the organization-legal mechanism of provision of the right of citizens on the official information is formulated.

Key words: *right to the official information, organization-legal mechanism, subject of imperious powers, means of provision of the right of citizens for the official information.*

Вступ. Україна сьогодні перебуває на стадії визнання й закріплення нових нормативно-правових гарантій прав громадян на інформацію, що знаходиться в розпорядженні суб'єктів владних повноважень. Однією з умов, необхідних для досягнення європейських правових стандартів, є розробка сучасної моделі організаційно-правового застосування права громадян на офіційну інформацію в Україні. Основу моделі повинні скласти нові механізми забезпечення права громадян на офіційну інформацію в умовах євроінтеграції українського правового простору.

Досліджувана проблема зумовлена змінами з питань змісту права на офіційну інформацію й засобів її отримання, що виявляються в переході до нового типу інформаційної політики держави та оцінці ефективних можливостей правового регулювання офіційної інформації в сучасних реаліях. Новий розвиток інформаційних правовідносин щодо права громадян на офіційну інформацію потребує необхідності дослідження організаційно-правового механізму даного права. Зокрема, окремі проблеми механізму права на інформацію розглядалися у публікаціях таких правників, як А. Марущак, Б. Кормич, Т. Костецька, І. Арістова, В. Петренко, М. Демкова, О. Нестеренко, Р. Головенко, І. Бачило, В. Копилов та інші.

Однак організаційно-правовий механізм забезпечення права громадян на офіційну інформацію в юридичних роботах не представлений, тому потребує серйозного опрацювання організаційної та правової основи, оскільки відкритість суб'єктів владних повноважень передбачає вирішення комплексу питань щодо організації, розподілу і правового забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування з питання надання громадянам інформації, що знаходиться в їх володінні і не є інформацією з обмеженим доступом.

Постановка завдання. Метою даної публікації є дослідження організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію, окреслення низки питань, що потребують подальшої розробки, проблеми формування інформаційного права та відповідних засобів забезпечення права громадян на офіційну інформацію в Україні.

Результати дослідження. Забезпечення права громадян на інформацію, що знаходиться в розпорядженні суб'єктів владних повноважень, сьогодні привертає значну увагу громадськості. Це одна з основних конституційних гарантій, що надана громадянам державою, тому забезпечення права на офіційну інформацію необхідно досліджувати як один з основних напрямків діяльності держави на шляху реалізації своїх функцій. Суб'єкти владних повноважень повинні діяти згідно з організаційно-правовим механізмом забезпечення права громадян на офіційну інформацію, який слід розглядати як складну систему елементів, що діють разом із правовими засобами й застосовуються суб'єктами владних повноважень для забезпечення гарантій громадян на офіційну інформацію, виходячи з рівня управління конкретного органу державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб цих органів у межах їх компетенції та норм законодавства. Уповноважені державні службовці в межах свої обов'язків повинні створювати правові умови для надання комплексу можливостей, які згідно з нормами

діючого права забезпечать право громадян на офіційну інформацію, реалізуючи правові гарантії громадян.

Погоджуємось із точкою зору В. Буркач: «Гарантії розглядаються не як статично існуючі умови й засоби забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а як динамічні обов'язки держави, її органів і посадових осіб постійно створювати сприятливі умови й надавати ефективні засоби їх реалізації» [1, с. 30]. Тому перш ніж досліджувати організаційно-правовий механізм забезпечення права громадян на офіційну інформацію, зупинимося на гарантіях, що надаються громадянам щодо права на офіційну інформацію.

Під гарантіями права на офіційну інформацію слід розглядати систему норм, засобів, принципів, умов, що в комплексі забезпечують додержання прав та інтересів громадян щодо права на офіційну інформацію. Виходячи з конкретних умов громадян щодо реалізації правової гарантії, їх доцільно поділити на дві категорії: загальні та індивідуальні. Загальні не потребують індивідуального застосування норми права щодо вирішення питання надання офіційної інформації та є класичними. Індивідуальні спрямовані на обробку суб'єктом владних повноважень ситуації конкретного громадянина та є результатом індивідуального правового регулювання.

У наукових доробках значна кількість науковців зазначають, що гарантії прав і свобод людини та громадянина – це специфічний правовий засіб забезпечення, реалізації, захисту й охорони прав людини та громадянина [2, с. 20]. Забезпечення гарантії права громадянина на офіційну інформацію можливе завдяки системі гарантії, які можна розділити на нормативно-правові та організаційно-правові. Нормативно-правові гарантії включають у себе систему норм права, завдяки яким реалізується право громадян на офіційну інформацію. Організаційно-правові гарантії реалізуються через систему органів державної влади, місцевого самоврядування, державних службовців та посадових осіб цих органів, у розпорядженні яких знаходиться офіційна інформація відкритого доступу для створення умов забезпечення права громадян на офіційну інформацію.

В юридичній науці поняття «організаційно-правова гарантія» визначається як систематична організаторська діяльність держави та її органів, посадових осіб, громадських організацій, що створюють умови для реального користування громадянами правами і свободами [3, с. 336]. Організаційно-правові гарантії права громадян на офіційну інформацію реалізуються через функціонування організаційно-правового механізму забезпечення даного права.

Узгоджена діяльність системи суб'єктів владних повноважень щодо створення й реалізації сукупності норм та принципів права громадян на офіційну інформацію може створити умови для нормального функціонування інформаційної сфери держави. Професор А. Селіванов стверджує, що в сучасних умовах «слід виявити нову роль практичної й теоретичної юриспруденції, яка повинна складатися на основі новітніх концепцій права і правових доктрин, які б мали системно прогностичний характер для розвитку як самої держави, так і її законодавчих основ» [4, с. 116]. Тому під системою забезпечення права громадян на офіційну інформацію будемо розуміти систему теоретико-методологічних, нормативно-правових, організаційно-правових механізмів, які спрямовані на регулювання прав громадян на офіційну інформацію.

Зупинимося більш детально на організаційно-правовому механізмі забезпечення права громадян на офіційну інформацію. Він представляє собою систему елементів, які забезпечують правовий простір щодо реалізації інформаційної політики на базі норм та принципів забезпечення права громадян на офіційну інформацію державного й регіонального рівня, діючи на суспільні відносини через структурні елементи та їх взаємозв'язок. При цьому слід акцентувати увагу, що В. Артеменков під структурою розуміє відносно стійку єдність елементів, які визначають її сутність (інваріантний аспект системи), а інваріантність елементів проявляється в універсальності й незмінності щодо структури, постійному існуванні [5, с. 56]. Отже, організаційно-правовий механізм

забезпечення права громадян на офіційну інформацію – це система суб'єктів владних повноважень, які передбачені Конституцією України, інформаційним законодавством на державному та регіональному рівні з метою реалізації, охорони, захисту права громадян на офіційну інформацію.

Основними елементами організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію є органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства, рішення яких є обов'язковими для виконання.

Організаційно-правовий механізм забезпечення права громадян на офіційну інформацію відповідно до елементів своєї структури діє на відповідних рівнях: державному, муніципальному, територіальному або індивідуальному.

Особлива роль в організаційно-правовому механізмі забезпечення права громадян на офіційну інформацію належить органам державної влади, які, у свою чергу, є законодавчими (Верховна Рада України), виконавчими (наприклад, Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади й місцеві органи державної виконавчої влади), судовими гілками влади (Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції).

До елементів «інших органів державної влади» слід відносити всі інші органи державної влади, в яких є особливий статус, і вони не можуть бути віднесені до певної класичної гілки влади, а саме:

- Президент України;
- Національний банк України;
- Рахункова палата;
- Вища рада юстиції;
- Вища кваліфікаційна комісія суддів України;
- Державна судова адміністрація України;
- органи прокуратури;
- Центральна виборча комісія, виборчі комісії;
- Служба безпеки України;
- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення;
- національні комісії (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг);
- Державне управління справами.

До цих органів можна також віднести допоміжні державні органи, що не мають власних владних повноважень, проте забезпечують діяльність інших суб'єктів владних повноважень та є окремими суб'єктами права (юридичними особами): Апарат Верховної Ради України, Адміністрацію Президента України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України із прав людини та інших [6, с. 206-207].

Органи державної влади як складова організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію мають свої специфічні ознаки, зокрема: самостійність органу щодо надання офіційної інформації; мають індивідуальні нормативно-правові механізми, що діють на основі Конституції України й нормативно-правових актів; притаманна певна структура для здійснення своїх функцій; мають владні повноваження, що реалізуються в певних правових та організаційних формах. При цьому сучасні процеси інформатизації українського суспільства вимагають від органів державної влади чіткого визначення повноважень та відповідальності щодо забезпечення права громадян на офіційну інформацію в Україні.

Сучасні науковці вважають, що інформаційна функція держави існує як функція органів державної влади, тобто як реалізація прав та обов'язків окремих органів згідно з їх місцем і призначенням у державному механізмі та політичній системі суспільства [7, с. 445]. Виходячи з цього, для кожного органу державної влади під час забезпечення права громадян на офіційну інформацію повинні бути визначені положення щодо інформаційної діяльності, серед яких наступні:

- завдання діяльності органу, що визначає його цільову спрямованість;
- порядок забезпечення права громадян на офіційну інформацію;
- перелік офіційної інформації, що знаходиться в розпорядженні органу державної влади;
- правові норми, за якими здійснюється діяльність органу влади;
- гарантії забезпечення права громадян на офіційну інформацію, що знаходиться в розпорядженні органу державної влади;
- структура державного органу;
- порядок роботи органу та структурного підрозділу або відповідальної особи з питань запитів та звернень щодо офіційної інформації;
- результати діяльності органу державної влади;
- юридична відповідальність тощо.

Ж. Завальна вважає, що одним із засобів участі громадян у суспільних і державних справах є отримання ними документованих або публічно оголошених відомостей про події, явища, що відбуваються в суспільстві, значну роль при цьому відіграють органи державної влади [8, с. 213].

Однак, на жаль, у сучасному суспільстві відчувається неврегульованість взаємовідносин щодо певних питань діяльності суб'єктів владних повноважень та громадян, що негативно позначається на відкритості органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб цих органів. Це потребує більш детального дослідження засобів забезпечення права громадян на офіційну інформацію.

Проблеми правових засобів доступу до інформації розглянуті у працях А. Марущака. Він розуміє їх як передбачені й гарантовані механізми реалізації права громадян на доступ до інформації та відносить до них інформаційний запит; звернення громадян; доступ до інформації через ЗМІ; отримання інформації через телекомунікації, інформаційні агентства; доступ до інформації за допомогою бібліотечного ресурсу, архіву, через мережу Інтернет; отримання інформації з публічних виступів. Основним засобом доступу до офіційної інформації автор називає інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів [9, с. 221-222].

Великого значення на сьогоднішній день набувають засоби інформаційних технологій для забезпечення права громадян на офіційну інформацію, серед них значне місце належить електронним обчислювальним машинам, програмному, математичному, лінгвістичному та іншим забезпеченням; інформаційним системам або їх окремим елементам, інформаційним мережам і телекомунікаційним мережам, що використовуються для реалізації інформаційних технологій (наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 06.06.2003 р. № 97 «Про затвердження Методики визначення належності бюджетних програм до сфери інформатизації» [10]).

У попередніх наших дослідженнях наведено висновок, що до засобів інформатизації слід відносити створення офіційних сайтів суб'єктів владних повноважень, електронні бази даних офіційної інформації, бібліотеки Української бібліотечної асоціації та Програми сприяння Парламенту II, які є учасниками Мережі ПДГ (пунктів доступу громадян до офіційної інформації), комп'ютерні мережі та програмне забезпечення, за допомогою якого реалізуються права громадян на офіційну інформацію, тощо [11, с. 163-164].

Закон України «Про доступ до публічної інформації» у ст. 5 визначає, що забезпечення доступу до інформації здійснюється за допомогою систематичного оприлюднення

інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах суб'єктів владних повноважень у мережі Інтернет, на відповідних інформаційних стендах та шляхом надання інформації за запитами на інформацію [12]. Однак практика свідчить про те, що на офіційних веб-сайтах суб'єктів владних повноважень у мережі Інтернет відбувається найбільша кількість порушень права громадян на офіційну інформацію, а саме: інформація, що розміщена на сайті, застаріла, контакти суб'єкта владних повноважень неправильно зазначені, нормативно-правова база не оновлюється, а іноді містить нечинне законодавство, відповідь на запит в електронній формі, що надійшов на сайт суб'єкта владних повноважень, взагалі може бути проігнорована або надана не в повному обсязі чи не по суті.

Однак певні позитивні зміни в даному напрямку є. Зокрема, йдеться про «Державну систему електронних звернень», яка створена для спрощення процесу звернення громадян до суб'єкта владних повноважень із метою забезпечення права на офіційну інформацію, гарантування контролю за опрацюванням щодо звернення громадян, надання суб'єктам владних повноважень єдиного адресного простору для забезпечення права громадян на офіційну інформацію. Проте значна кількість громадян мало обізнана з даним сервісом, а це, у свою чергу, потребує подальших досліджень і шляхів вирішення.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можемо дійти висновку, що повноцінна робота організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію спрямована на забезпечення інформаційної функції держави. Для активного забезпечення державної політики й покращення прозорості суб'єктів владних повноважень у сучасних умовах виникає необхідність удосконалення роботи складових елементів організаційно-правового механізму забезпечення права громадян на офіційну інформацію, що включає наступні напрямки:

- удосконалення нормативно-правового механізму щодо повноважень суб'єктів владних повноважень під час забезпечення права громадян на офіційну інформацію;
- юридичне закріплення вичерпного переліку офіційної інформації, що знаходиться в розпорядженні кожного суб'єкта владних повноважень;
- покращення організаційної структури суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення права громадян на офіційну інформацію із зазначенням відповідної структурної одиниці або відповідальної особи;
- розроблення механізмів правового захисту громадян щодо порушення прав громадян на офіційну інформацію;
- підготовка методичних рекомендацій із питань отримання офіційної інформації громадянами України;
- запровадження низки інформаційних проектів щодо інформування громадян із питань діяльності суб'єктів владних повноважень.

Перспективними напрямками подальших досліджень із питань організаційно-правового забезпечення права громадян на офіційну інформацію можуть стати проблеми вдосконалення чинного законодавства щодо права громадян на офіційну інформацію, а також дослідження напрямків використання інформаційно-комунікаційних засобів під час забезпеченні доступу громадян до офіційної інформації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Буркач В.В. Верховна Рада України в механізмі забезпечення конституційних політичних прав та свобод людини і громадянина в Україні / В.В. Буркач // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 28–32.
2. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні : монографія / Т.М. Заворотченко. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. – 256 с.
3. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа. – К. : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2006. – 384 с.

4. Селіванов А.О. Наукові погляди на сучасні конституційні процеси / А.О. Селіванов. – К. : Логос, 2014. – 132 с.
5. Артеменков В.К. Инвариантные элементы структуры юридического лица как системной целостности / В.К. Артеменков // Журнал российского права. – 2012. – № 3. – С. 56–62.
6. Закон України «Про доступ до публічної інформації» : наук.-практ. коментар // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/comment_api_final.pdf.
7. Органи державної влади України : монографія / за ред. В.Ф. Погорілка. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. – 592 с.
8. Завальна Ж.В. Щодо питання про інформаційні адміністративні послуги органів державної влади / Ж.В. Завальна // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – № 1028. Серія «Право». – 2012. – № 12. – С. 211–214.
9. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації : навч. посібник / А.І. Марущак. – К. : КНТ, 2007. – 532 с.
10. Про затвердження Методики визначення належності бюджетних програм до сфери інформатизації : наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 06.06.2003 р. № 97 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0512-03>.
11. Погорілецька А.В. Засоби забезпечення права громадян на офіційну інформацію / А.В. Погорілецька // Сучасні проблеми правової системи України : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (24 листопада 2011 р., м. Київ) / Київський ун-т права НАН України ; [редкол.: Ю.С. Шемшученко, Ю.Л. Бошицький, О.В. Чернецька та ін.]. – Вип. 3. – К. : Вид-во Європейського університету, 2011. – С. 162–164.
12. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17>.

